

اشاره:

از زمانی که بشر توانست تقسیم کار بر مبنای تخصص و مهارت نیروی انسانی را عملی کند، تجارت و دادوستد کالا به عنوان وسیله‌ای برای عرضه دستاوردها و تأمین نیازمندی‌های بشر مورد بهره‌برداری قرار گرفت. روند تجارت در طی قرن‌های متمادی دستخوش تحولات و پیشرفت‌های اساسی شده تا به آنجا که امروزه نقش بزرگی در اقتصاد کشورها ایفا می‌کند.

با وجود آنکه جامعه بشری تلاش دارد مسیر تجارت را آزاد و خالی از مقررات دست‌وپاگیر و موانع مختلف نماید، لیکن اکثر کشورهای جهان، حتی آن گروه از کشورها که شعار آزادسازی مطلق تجارت را سر می‌دهند به منظور حمایت از اقتصاد ملی، ضوابط و مقرراتی را در امر تجارت خارجی اعمال می‌کنند. حرکتهای منطقه‌گرایی که نقطه مقابل تجارت آزاد جهانی است در دهه‌های اخیر تقویت شده تا از اقتصاد کشورها در قالب مناطق و بلوک‌بندی‌های خاص حمایت کند.

در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران که میزان آسیب‌پذیری اقتصاد به لحاظ توسعه نیافتگی کامل بیشتر است، مقررات تجارت خارجی بیش از هر ابزاری برای ایجاد تعادل در بازار داخلی، تحرک بخشیدن به جریان سرمایه‌گذاری در مسیرهای مورد نظر، حمایت از تولیدات ملی و... مورد استفاده قرار می‌گیرد. با این حساب، توجه دست‌اندرکاران تجارت خارجی به ضوابط و مقررات حاکم بر امر صادرات و واردات کاملاً ضروری است.

نشریه «بررسی‌های بازرگانی» برای اطلاع خوانندگان گرامی به ویژه دست‌اندرکاران تولید و تجارت از قوانین و مقررات مترتب بر امر واردات در مقابل صادرات، پیمان ارزی، بازارچه‌های مرزی و... و نیز تاریخچه به وجود آمدن آنها، با یکی از کارشناسان خبره وزارت بازرگانی در زمینه صادرات و واردات گفت‌وگویی دارد که با هم می‌خوانیم.

این کارشناس خبره حدود سی سال در وزارت بازرگانی و گمرک جمهوری اسلامی ایران فعالیت کارشناسی داشته است.

سرمایه از کشور در تاریخ ۱۳۵۸/۲/۱۵ مصوبه‌ای گذراند که بر اساس آن صادرکنندگان کالاهای غیرنفتی بار دیگر موظف شدند پیمان ارزی بسپارند. متن مصوبه به این شرح بود:

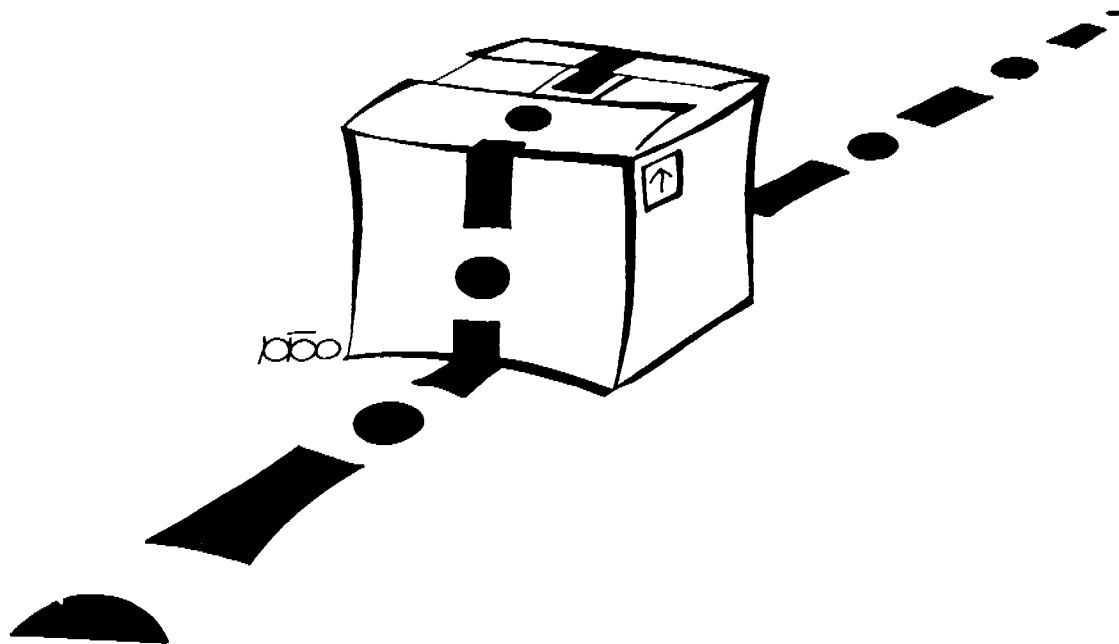
«هیأت وزیران دولت موقت جمهوری اسلامی ایران در جلسه مورخ ۵۸/۲/۱۳ بنا به پیشنهاد شماره ۲۱۴۵ مورخ ۱۳۵۸/۲/۱۲ وزارت امور اقتصادی و دارایی و تقاضای شماره ۳۲۴ مورخ ۱۳۵۸/۲/۱۲ بانک مرکزی ایران مراتب زیر را تصویب نمود:

۱- از تاریخ ۱۳۵۸/۲/۱۳ تصویب‌نامه شماره ۳۰-۲/۲۶۵ مورخ ۱۳۵۲/۱۰/۱۱ هیأت وزیران لغو می‌شود و صدور کالاها

پیش از پیروزی انقلاب اسلامی و در دوره اوج‌گیری درآمد نفت، پیمان ارزی برداشته شد و صادرکنندگان ملزم نبودند که ارز حاصل از صادراتشان را به کشور برگردانند و به سیستم بانکی بفروشند. در این دوره سهم صادرات غیرنفتی در بازرگانی خارجی ناچیز بود و رژیم با توجه به کسب درآمد ارزی سرشار از صادرات نفت در اثر افزایش غیرمترقبه بهای آن درصدد نبود که از صادرکنندگان کالاهای غیرنفتی پیمان ارزی بگیرد. اما با پیروزی انقلاب اسلامی خروج ارز از کشور به شکل‌های مختلف از جمله صادرات غیرنفتی آغاز شد.

دولت موقت جمهوری اسلامی ایران برای جلوگیری از فرار

مروری بر مقررات و ضوابط حاکم بر پیمان ارزی - واردات در مقابل صادرات - بازارچه‌های مرزی

از انجام تشریفات مربوط به قیمت‌گذاری کالا و پیمان‌سپاری و اخذ اعتبار صادراتی که هر یک مشکلاتی خاص به همراه داشت، رها شدند. اما بار دیگر به لحاظ نوسان‌های نرخ ارز که نگرانی مسؤولان بانک مرکزی را سبب شده بود، بنا به تصویب مجمع تشخیص مصلحت نظام از اواخر اردیبهشت ۷۴ پیمان ارزی «تعهد ارزی» برقرار شد. متن مصوبه هیأت وزیران به این شرح است:

«هیأت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۷۴/۲/۲۷، به استناد بند (۶) قانون اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز، مصوب ۱۳۷۲/۲/۱۲، مجمع تشخیص مصلحت نظام تصویب نمود:

به منظور تنظیم بازار ارز، بازگرداندن ارز حاصل از صادرات غیرنفتی به کشور و استفاده مطلوب از آن با رعایت اولویت‌ها، تأمین ارز موردنیاز واردات مواد اولیه و ماشین‌آلات و سایر نیازهای واحدهای تولیدی، تأمین ارز برای واردات مایحتاج عمومی و خدمات ضروری، حمایت از ارزش ریال، جلوگیری از تغییرات بی‌رویه نرخ ارز، تثبیت دوره‌ای نرخ ارز مؤثر در اقتصاد ملی، جلوگیری از تأثیر نوسانات نرخ ارز بر قیمت کالا و خدمات، کوتاه کردن دست واسطه‌ها و دلالان و سوداگران، جلوگیری از مبادله ارز در معاملات داخلی، حمایت مناسب از روند افزایش صادرات غیرنفتی، اقداماتی به شرح زیر به مورد اجرا گذاشته شود:

با رعایت مقررات مربوطه منوط به سپردن پیمان ارزی می‌باشد.

○ با پیروزی انقلاب اسلامی خروج ارز از کشور به شکل‌های مختلف از جمله صادرات غیرنفتی آغاز شد و دولت برای جلوگیری از فرار سرمایه، صادرکنندگان را به سپردن تعهد ارزی موظف کرد.

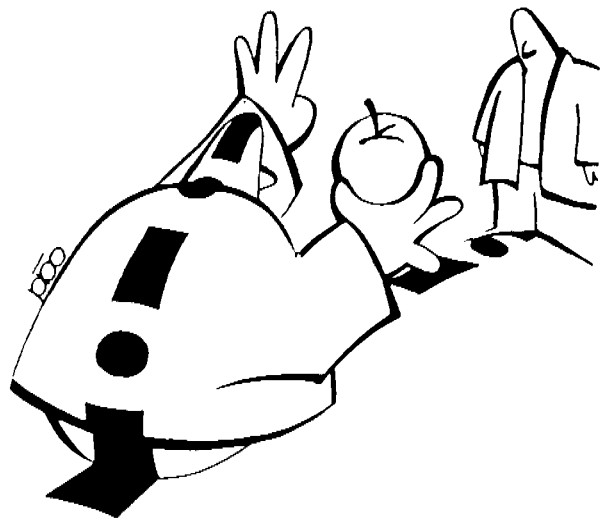
۲- از تاریخ این تصویب‌نامه بانکها مجاز خواهند بود که ارز حاصل از صادرات کالاهای ایرانی را به نرخی که بانک مرکزی ایران تعیین می‌نماید (نرخ غیررسمی) خریداری نمایند. فروش ارز حاصل از صادرات توسط بانکها فقط با رعایت شرایط امکان‌پذیر خواهد بود که توسط بانک مرکزی ایران تعیین می‌گردد.

ضمناً بانک مرکزی ایران معادل ارز خریداری شده توسط بانکها، بابت صادرات تهاتری ارز به نرخ رسمی در اختیار بانکها قرار خواهد داد.»

کارشناس وزارت بازرگانی افزود: اجرای این قانون تا مهر ۱۳۷۲ همچنان ادامه داشت. در این زمان با تصویب مجلس شورای اسلامی پیمان ارزی ماده ۳ مقررات صادرات و واردات لغو شد.

بر اساس ماده ۳ قانون صادرات و واردات، صادرکنندگان

○ با تصویب مجلس شورای اسلامی در مهر ۷۲ پیمان ارزی لغو شد و صادرکنندگان از انجام تشریفات مربوط به قیمت‌گذاری کالا و پیمان‌سپاری آزاد شدند.

و برای تسویه حساب به استثنای مواردی که کمیته موضوع بند (۵) این تصویب‌نامه تعیین می‌کند، صادرکننده مجاز است از طریق ارایه جواز سبز گمرکی واردات کالا از همان مبادی (بیا گواهی مبدأ ذی‌ربط) رفع تعهد نماید.

۵- ارز خریداری شده توسط سیستم بانکی بر اساس اولویت نیازها برای مصارف مربوط به واردات کالا و خدمات، تخصیص می‌یابد. تعیین اولویت برای استفاده از ارزهای خریداری شده و نیز ارزهای اختصاصی توسط بانک مرکزی به نرخ مذکور در بند (۲) (به جز ارزهایی که بر اساس قانون بودجه و با مصوبات دولت و ستاد پشتیبانی برنامه تنظیم بازار با نرخ ۱۷۵۰ ریال به فروش می‌رسد) توسط کمیته‌ای که از طرف رئیس‌جمهوری تعیین می‌شود، انجام خواهد شد. صادرکنندگانی که ارز حاصل از صادرات تولیدات خود را به بانک فروخته‌اند برای نیازهای تولیدی خود با تأیید کمیته مذکور در اولویت خواهند بود.

۶- خرید و فروش ارز خارج از شبکه بانکی کشور و یا مراکز مجاز از طرف بانک مرکزی و مغایر با قیمت مندرج در بند (۲)، مبادله کالا و خدمات در مقابل ارز، حواله ارز به خارج، خروج غیرمجاز ارز به خارج از کشور برخلاف ضوابط بانک مرکزی به طور کلی ممنوع بوده و با متخلفین مطابق مقررات قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی راجع به قاچاق کالا و ارز،

۱- هنگام صدور کالا و خدمات، کلیه صادرکنندگان موظف به سپردن تعهد برای برگرداندن صددرصد ارز حاصل از صادرات کالا و خدمات در موعد مقرر می‌باشند.

تبصره ۱: تعهد صادرکنندگان (۵۰٪ ارز صادرات) موضوع مصوبه مورخ ۱۳۷۳/۱۱/۶ کمیته بند ۳ تبصره ۲۹ قانون بودجه سال ۱۳۷۳ کل کشور مشمول این آیین‌نامه خواهد بود.

تبصره ۲: ارزیابی قیمت کالاها و خدمات بر اساس نظر کمیته نرخ‌گذاری کالاهای صادراتی خواهد بود.

۲- صادرکنندگان ملزم به فروش ارز حاصل از صادرات به بانک‌های دولتی می‌باشند و نرخ ارز تا پایان سال ۱۳۷۴ برای هر دلار معادل ۳۰۰۰ ریال تعیین می‌گردد.

۳- مهلت ایفای تعهد برای معرفی و فروش ارز حاصل از صادرات به بانک‌ها در مورد فرش شش ماه و در مورد سایر کالاها و خدمات سه ماه می‌باشد. به صادرکنندگانی که قبل از پایان مهلت مذکور ارز خود را معرفی و بفروشند، متناسب با ارزش ریالی حاصل از فروش ارز و مدت باقی مانده از مهلت قانونی بر اساس نرخ سود تسهیلات کوتاه‌مدت بانک‌ها جایزه ریالی پرداخت می‌شود و برای کسانی که با تأخیر غیرموجه به تشخیص بانک مرکزی ارز خود را معرفی و به فروش رسانند، علاوه بر اعمال تعزیرات حکومتی، متناسب با ارزش ریالی ارز معرفی شده و مدت زمان تأخیر با احتساب نرخ معادل ۲ برابر سود تسهیلات اعطایی بانک‌ها جریمه خواهند شد.

○ با ملی شدن صنعت نفت و بروز نخستین تحریم اقتصادی علیه ایران در دوران نخست‌وزیری دکتر مصدق، مقررات واردات در مقابل صادرات برای نخستین بار در ایران اجرا شد. صادرکنندگان در قبال ارایه پته صادرات خود می‌توانستند کالای موردنیاز کشور را وارد کنند.

۴- صادرات به جمهوری‌های استقلال‌یافته شوروی سابق نیز مشمول اخذ صددرصد تعهد بازگشت ارز حاصل می‌باشد

وی یادآور شد: در سال ۱۳۷۲ دولت ضرورت لغو پیمان ارزی را احساس کرد و لایحه‌ای در این زمینه به مجلس شورای اسلامی تقدیم کرد که در مجلس تصویب شد. اما در سال ۱۳۷۴ مشکلات نرخ ارز پیدا شد و دولت بار دیگر از مجمع تشخیص مصلحت نظام اجازه برقراری پیمان ارزی را گرفت.

وی افزود: به نظر می‌رسد که با تثبیت شرایط کنونی، دولت در آینده بار دیگر پیمان ارزی را لغو کند، زیرا اخذ پیمان از صادرکنندگان تشریفاتی را بر سازمان‌های دولتی تحمیل می‌کند و برای صادرکنندگان نیز مشکلاتی به وجود می‌آورد. وی گفت: از سال ۷۴ به بعد، صادرکنندگان موظف شدند که ارز حاصل از صادرات خود را به سیستم بانکی معرفی کنند و بخش عمده آن را به بانک‌ها بفروشند. این میزان برای کالاهای صنعتی ۵۰ درصد و برای کالاهای غیرصنعتی ۷۰ درصد بود که بر اساس تصویب ستاد تنظیم بازار به ۵۰ درصد کاهش یافت. صادرکنندگان باید ۵۰ درصد ارز حاصل از صادرات خود را به سیستم بانکی بفروشند و ۵۰ درصد بقیه را ضمن معرفی به بانک برای واردات اقلامی که وزارت بازرگانی اجازه ورودشان را داده است، صرف کنند.

مصوب مجمع تشخیص مصلحت نظام رفتار خواهد شد. سیستم بانکی موظف است تسهیلات لازم را برای افتتاح حساب سپرده ارزی برای دارندگان ارز فراهم نماید.

این تصویب‌نامه از تاریخ ۱۳۷۴/۲/۳۱ لازم‌الاجرا است. کارشناس مذکور با تشریح تاریخچه تعهد ارزی از سوی صادرکنندگان، گفت: همزمان با ملی شدن صنعت نفت و تحریم اقتصادی ایران در دوره نخست‌وزیری دکتر محمد مصدق، تجار در مقابل صادرات کالاهای غیرنفتی، اجازه داشتند کالا وارد کنند. آنها در مقابل ارزش کالاهای صادراتیشان «پته‌ای» دریافت می‌کردند که در مقابل آن می‌توانستند کالای موردنیاز کشور را وارد کنند. در این زمان تعادل بین صادرات و واردات کالا برقرار بود. این موضوع پس از سال ۱۳۵۷ و پیروزی انقلاب اسلامی مشاهده شد. در اواخر سال ۱۳۶۰ و اوایل سال ۱۳۶۱ مصوبه‌هایی از سوی دولت صادر شد که واردات کالاهای ضروری در مقابل صادرات کالاهای غیرنفتی را مجاز می‌شمرد.

وی گفت: در این زمان فهرستی از کالاهای موردنیاز به تصویب دولت رسید که این کالاها در مقابل صادرات، قابل ورود بودند.

وی به ضرورت برقراری پیمان ارزی اشاره کرد و گفت: کسانی که با برقراری پیمان موافق هستند، بر این باور می‌باشند که با حذف پیمان ارزی، ارز حاصل از صادرات به کشور برنمی‌گردد. برای اطمینان از بازگشت ارز به ناچار باید از صادرکنندگان تعهد گرفت. آنها باید بر مبنای تعهد خود نسبت به معرفی و فروش ارز حاصل از صادرات به سیستم بانکی کشور اقدام نمایند.

وی افزود: مخالفان اخذ تعهد ارزی استدلال می‌کنند که اگر پیمان ارزی حذف شود و امنیت سرمایه در داخل به وجود آید، صادرکننده ارز حاصل از صادراتش را به کشور برمی‌گرداند و نیازی به تشریفات اداری نیست. نباید صادرکنندگان را به انجام تشریفات اداری واداشت.

○ به دلیل ناآگاهی صادرکنندگان از نحوه خرید جنس مرغوب در بازارهای خارجی و شبکه توزیع داخلی، آنها در امر واردات کالا از محل ارز حاصل از صادراتشان با مشکل روبه‌رو می‌باشند.

- ۹- کاغذ لفاف مرکبات و پودر کربنات پتاسیم
 - ۱۰- استرچ فیلم
 - ۱۱- تجهیزات مربوط به دانه‌بندی و بسته‌بندی محصولات کشاورزی
 - ۱۲- گوشت
 - ۱۳- کره
 - ۱۴- مایه پنیر
 - ۱۵- غذای آبزیان
 - ۱۶- تخم و نوزاد آبزیان
 - ۱۷- لوازم و تجهیزات صیادی و شناورهای صیادی (شامل بی‌سیم و سایر تجهیزات ناوبری)
 - ۱۸- تجهیزات سردخانه‌ای، لوازم عمل‌آوری شیلات و تجهیزات کشتارگاه‌های صنعتی دام و طیور
 - ۱۹- لوازم بسته‌بندی شیر و پنیر
 - ۲۰- تخم مرغ نطفه‌دار
 - ۲۱- اسپرم منجمد گاو هلشتاین و کانتینر حمل ازت
 - ۲۲- پشم و نخ فرش، اقلام مربوط به شست‌وشو، آماده‌سازی، بسته‌بندی
 - ۲۳- چتایی و نخ جوت و گونی
 - ۲۴- انواع لاستیک خودرو (سبک، نیمه‌سنگین و سنگین)
 - ۲۵- چادر مشکی
 - ۲۶- آهن‌آلات
 - ۲۷- لوازم و تجهیزات پزشکی، بیمارستانی و آزمایشگاهی
 - ۲۸- کاغذ و مقوا
 - ۲۹- چای
- کارشناس وزارت بازرگانی یادآور شد: قسمت ثبت سفارش وزارت بازرگانی به صادرکننده اجازه می‌دهد اقلام موجود در این فهرست را وارد کند.
- وی درباره مشکلات واردات در مقابل صادرات گفت: ممکن است صادرکنندگان در زمینه واردات به دلیل ناآگاهی از نحوه ورود و فروش اجناس وارداتی تجربه نداشته باشند، اما می‌توانند با وکالتنامه محضری اقدام به ورود کالای موردنیاز یک واردکننده به نام خودشان بنمایند. واردات کالا از سوی صادرکننده به علت نداشتن تجربه، به خریدن گران کالا یا نامرغوب بودن جنس منجر می‌شود و از آنجا که صادرکننده اطلاعات و شناختی از شبکه توزیع کالا ندارد، در فروش اجناس وارداتی نیز با مشکل روبه‌رو می‌شود.
- اگر کالای واردکننده به نام صادرکننده وارد کشور شود،

فروش ارز به بانک به نرخ هر دلار ۲۰۰۰ ریال انجام می‌شود. اگر چه صادرکنندگان روی این نرخ خود را متضرر احساس می‌کنند، اما زیان‌های وارده را از محل ۵۰ درصد درآمد ارزی که به واردات اختصاص می‌یابد، جبران می‌کنند. البته این موضوع افزایش بهای کالاهای وارداتی از محل ارز حاصل از صادرات غیرنفتی را سبب شده و فشار تورم داخلی را تشدید کرده است.

این کارشناس می‌افزاید: نیمی از ارزش صادرات ایران به شرطی که پیمانسپاران ارز خود را به بانک واریز کنند، برای واردات کالا قابل استفاده خواهد بود.

وی به تجار واردکننده و صادرکننده توصیه کرد که به بخشنامه‌های دولتی توجه کنند و مشکلات آنها به هیأت دولت ارایه شده است و به نظر می‌رسد در آینده از تشریفات موجود در مسیر واردات در مقابل صادرات به نحو چشمگیری کاسته شود.

○ بازارچه‌های مرزی پیش از سال ۷۲ از سوی استانداری‌ها در مناطق هم‌جوار با دیگر کشورها تشکیل می‌شد و عوارض دریافتی به حساب استانداری واریز و جهت امور عمرانی استان هزینه می‌شد.

- وی در زمینه واردات در مقابل صادرات گفت: برای این امر فهرست ۲۸ قلمی به تصویب ستاد تنظیم بازار رسید و اخیراً یک قلم کالا (چای) به آن اضافه شد. این فهرست به شرح زیر است:
- ۱- مواد اولیه، قطعات و لوازم یدکی موردنیاز صنایع و معادن کشور
 - ۲- تجهیزات و ماشین‌آلات صنعتی و معدنی
 - ۳- ماشین‌آلات، قطعات و لوازم یدکی ماشین‌آلات و تجهیزات کشاورزی
 - ۴- مواد اولیه، لوازم، قطعات و تجهیزات یدکی سیستم‌های آبیاری تحت فشار
 - ۵- انواع کود شیمیایی
 - ۶- بذر و سبزی و صیفی (اصلاح‌شده) چمن، میکروالمنت‌ها و پیت‌ماس
 - ۷- نخ دروگر
 - ۸- تجهیزات و لوازم بسته‌بندی و ماشین‌های برداشت چای و زیتون

○ به نظر می‌رسد که با تثبیت شرایط اقتصادی، دولت در آینده بار دیگر پیمان ارزی را لغو کند، زیرا اخذ پیمان از صادرکنندگان، تشریفاتی را به سازمان‌های دولتی تحمیل می‌کند.

این تصویب‌نامه در تاریخ ۱۳۷۲/۵/۱۷ به تأیید مقام محترم ریاست جمهوری رسیده است.»

این کارشناس گفت: بازارچه‌های نخست در آذربایجان غربی در مرزهای مشترک با ترکیه به وجود آمدند. البته در این مکان بازارچه توسط استانداری تأسیس شده بود و کالا مبادله می‌شد و درآمد حاصل از عوارض کالاهای وارداتی صرف امور عمرانی استان می‌شد. با قانون‌مند شدن بازارچه‌ها در تاریخ ۱۳۷۲/۱۲/۱۷ از سوی هیأت دولت مقرر شد در نقاط مشخصی بازارچه ایجاد شود. متن تصویب‌نامه به این شرح است:

«هیأت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۷۴/۹/۱۹ بنا به پیشنهاد وزارت بازرگانی و به استناد ماده (۱۱) قانون مقررات صادرات و واردات - مصوب ۱۳۷۲ - تصویب نمود:

۱- صادرات کالا در بازارچه‌های مرزی صرفاً با ارایه تعهدنامه کتبی صادرکننده که به تأیید مسؤول بازارچه مرزی رسیده باشد، قابل انجام بوده و نیاز به ارایه تعهد ارزی نمی‌باشد.

۲- ورود و ترخیص کالا در بازارچه‌های مرزی صرفاً با ارایه فاکتور فروش غرفه‌های بازارچه‌های مرزی کشور مقابل، امکان‌پذیر بوده و نیاز به ارایه سایر مدارک از قبیل پروفورما و بارنامه حمل نمی‌باشد. ثبت آماری در محل هر بازارچه توسط نماینده وزارت بازرگانی انجام خواهد شد.

۳- ورود هر نوع کالا از طریق بازارچه مرزی موقوف به صدور کالا بوده و در هر سال ارزش کالاهای قابل ورود و صدور هر بازارچه هر یک تا سقف ۵ میلیون دلار (جمعاً ده میلیون دلار) تعیین می‌گردد.

۴- کلیه کالاهای مجاز در بازارچه‌های مرزی قابل دادوستد می‌باشند.

۵- کلیه اشخاص حقیقی ساکن در مناطق مرزی و اشخاص حقوقی که در مناطق مذکور فعالیت می‌نمایند، مجاز به فعالیت در بازارچه‌های مرزی هستند.

۶- آن دسته از بازارچه‌های مرزی که با مجوز مقامات و

مالیات آن به عهده صادرکننده خواهد بود و از این طریق نیز صادرکننده با مشکل روبه‌رو می‌شود. البته ممکن است صادرکننده، کالای وارداتی را به واردکننده تحویل ندهد که مسائلی حقوقی و دادگاهی به دنبال خواهد داشت و در حال حاضر نیز پرونده‌های زیادی در این زمینه در دادگاه‌های کشور مطرح می‌باشد.

وی گفت: در فهرست اقلام محاز برای واردات در مقابل صادرات در حال حاضر ۲ کالای اساسی (گوشت و کره) وجود دارد و در مصوبه آینده، کالاهای اساسی دیگر نیز به آن اضافه می‌شود.

این کارشناس درباره تاریخچه واردات در مقابل صادرات گفت: در سال ۱۳۶۱ ورود کالاهایی در مقابل صادرات از سوی دولت تصویب شد. اما در سال ۱۳۷۲ با لغو پیمان ارزی، اجرای فهرست مورد بحث نیز متوقف شد تا این‌که در سال ۱۳۷۴ بر اساس تصویب‌نامه ستاد تنظیم بازار، فهرستی شامل ۲۸ قلم کالا بار دیگر برای واردات در مقابل صادرات تنظیم شد.

وی درباره بازارچه‌های مرزی اظهار داشت: بازارچه‌های مرزی چند سال پیش به صورت غیررسمی باز شدند. در آن زمان استانداران استان‌های مرزی در برخی نواحی بر اساس اختیارات خود بازارچه مشترکی (با کشورهای همجوار) تأسیس کردند. در سال ۱۳۷۲ هیأت دولت تشکیل بازارچه‌های مرزی در برخی استان‌ها را تصویب کرد. متن مصوبه دولت در این زمینه چنین است:

«اکثریت وزرای عضو کمیسیون اقتصاد هیأت دولت در جلسه مورخ ۱۳۷۲/۴/۲۸ با توجه به اختیار تفویضی هیأت وزیران (موضوع بند ۲ تصویب‌نامه شماره ۸۲۷۵/ت/۲۱۳ هـ مورخ ۱۳۶۱/۵/۲۰)، بنا به پیشنهاد شماره ۵۱۴۲/۱/۵/۵۳ مورخ ۱۳۷۱/۷/۴ وزارت کشور و به استناد اصل یکصدوسی و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تصویب نمودند: وزارت کشور مجاز است در صورت ایجاد تأسیسات مورد نیاز گمرک طبق آیین‌نامه تشکیل بازارچه‌های مرزی و تفاهم‌نامه منعقد شده با کشورهای همجوار، در مناطق سرو، ساری‌سر، رازی و پلدشت در استان آذربایجان غربی، جلفا، بیله‌سوار، نوردوز در استان آذربایجان شرقی، آستارا در استان گیلان، مرز پل در استان مازندران، باجگیران و دوغارون در استان خراسان، میرجاوه، پیشین و کوهک در استان سیستان و بلوچستان همچنین در منطقه‌ای در مرز مشترک با جمهوری ارمنستان بازارچه مشترک مرزی تأسیس نماید.

آنجا که تشکیل بازارچه‌های مرزی قبلاً بدون مصوبه دولت و بر اساس اختیارات استانداری‌ها بود، نظارتی از سوی وزارت بازرگانی و گمرک بر روی آنها وجود نداشت و عوارض دریافتی به حساب استانداری‌ها واریز و از همین محل هزینه می‌شد. واردات کالا در این شرایط مشکلاتی را در بخش توزیع و قیمت کالاها به وجود آورد تا جایی که مأموران نظارت بر قیمت، کالاهای وارداتی از طریق بازارچه‌های مرزی را ضبط می‌کردند. این کالاها به فروش تولیدات داخلی در بازار نیز آسیب می‌زد. اما از هنگامی که دولت فعالیت بازارچه‌ها را قانون‌مند کرد، تا حدودی تحت نظارت درآمدند. با تکمیل این نظارت‌ها مشکلاتی که از ناحیه بازارچه‌ها متوجه بازار و صنایع داخلی بود، برطرف خواهد شد و این بازارچه‌ها مجرای برای ارتباط اقتصادی با کشورهای همسایه خواهند بود.

وی گفت: عموم بازارچه‌ها در مرزهای خاکی کشور به وجود آمده‌اند، اما به تازگی کمیسیون اقتصادی هیأت دولت مصوبه‌ای برای تأسیس بازارچه مرزی در بوشهر گذرانده است. بر اساس قرارداد منعقد شده میان استانداری بوشهر و دولت قطر، بازارچه‌هایی در دو سوی خلیج فارس تشکیل خواهد شد. به این ترتیب که در بوشهر قطعه زمینی در اختیار بازرگانان قطر قرار خواهد گرفت تا کالاهایشان را عرضه کنند و به‌طور متقابل در قطر نیز قطعه زمینی در اختیار بازرگانان ایرانی قرار می‌گیرد تا در آن محل کالاهایشان را عرضه نمایند.

وی اضافه کرد: استانداری هرمزگان نیز در صدد برآمده است که در بندرعباس بازارچه‌ای دایر کند.

وی تصریح کرد: بازارچه‌ها در مرزهای خاکی در نقطه صفر مرزی به‌گونه‌ای تشکیل می‌شود که مرز در وسط بازارچه قرار گیرد. نیمی از بازارچه در خاک کشور همسایه و نیمی از آن در خاک ایران است که کسبه ایرانی در این ناحیه استقرار می‌یابند.

مراجع ذیصلاح ایجاد شده‌اند در صورت موافقت ریاست جمهوری مشمول این مقررات خواهند بود.

۷- به‌منظور ایجاد تسهیلات موردنیاز گمرک در بازارچه‌های مرزی مبلغ یک میلیارد ریال از محل اعتبارات مربوط به هزینه‌های پیش‌بینی نشده در اختیار گمرک ایران قرار گیرد تا پس از مبادله موافقت‌نامه با سازمان برنامه و بودجه هزینه شود.»

بر اساس مصوبه دولت در بازارچه‌های مرزی نمایندگان وزارت بازرگانی و گمرک حضور دارند و اعمال مقررات صادرات و واردات را بازبینی و تطبیق می‌کنند. اظهارنامه‌های تنظیمی از سوی صادرکنندگان و واردکنندگان توسط آنها تأیید می‌شود و عوارض کالاهای وارداتی توسط نماینده وزارت بازرگانی دریافت می‌گردد.

این کارشناس ارشد همچنین اظهار داشت: در مصوبه دولت آمده است که بازارچه باید مشترک باشد و در یک سو تجار کشور و در سوی دیگر تجار کشور همسایه باشند. اما در برخی مرزها، کشور مقابل آمادگی شرکت در بازارچه را ندارد، مانند پاکستان. دولت در سال ۱۳۷۵ بنا به پیشنهاد استانداری سیستان و بلوچستان مصوبه‌ای گذراند که بر مبنای آن بدون رایه فاکتور کسبه پاکستان کالای کسبه ایران مقیم بازارچه ترخیص شود. متن این مصوبه چنین است:

«هیأت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۷۵/۹/۲۸ به استناد ماده (۱۱) قانون مقررات صادرات و واردات - مصوب ۱۳۷۲ - تصویب نمود:

○ فعالیت بازارچه‌های مرزی تا سال ۷۲ به علت قانون‌مند نبودن، مشکلاتی را در توزیع بازار داخلی و قیمت‌ها به وجود آورده بود، اما با قانون‌مند شدن آنها، فعالیت بازارچه‌ها تحت نظارت درآمد و در آینده مجرای برای ارتباط اقتصادی با کشورهای همسایه خواهند بود.

متن زیر به انتهای بند (۲) تصویب‌نامه شماره ۱۳۳۱۰/ت/۱۵۷۴ مورخ ۱۳۷۴/۱۰/۱۲ اضافه می‌شود:

در مواردی که کشور مقابل فاقد بازارچه مرزی بوده و در نتیجه رایه فاکتور فروش امکان‌پذیر نیست، قیمت کالاهای وارداتی توسط گمرک تعیین می‌شود.»

این کارشناس درباره مشکلات بازارچه‌های مرزی گفت: از